

з'яўляецца пошук сэнсу жыцця і ўсведамленне таго, што ва ўсіх гэты сэнс розны і вербалізаваць яго цяжка.

Усведамляючы немагчымасць дакладных дэфініцый і множнасць ісцін, Бахарэвіч рэалізуе ў рамане яшчэ адзін постмадэрнісцкі прынцып — *свет як тэкст*. З гэтага боку важны не канчатковы вынік (яго аўтар выдае з першых старонак), а сам працэс таго, як ён фарміраваўся і з якіх складнікаў утвараецца. Пісьменнік прапаноўвае чытачу самастойна рэканструяваць логіку развіцця сюжэта. Зразумела, што ў кожнага яна будзе сваёй, не падобнай да іншых.

Базавая для постмадэрнізму *катэгорыя гульні* таксама прысутнічае ў рамане. Праз гульню адкрываюцца якасці чалавека, і таму адзін з хранатопаў тэксту ўвасабляе прастору анлайн-гульні, у якую трапляе Вераніка і дзе яна стварае свой сімулякр Уладу. Але у прасторы рамана ў цэлым Улада — такі ж персанаж, як і Вераніка, мае з ёй роўныя правы. Дарэчы, сама Вераніка (і ў тэксце на гэта ёсць намёкі) можа з'яўляцца сімулякрам, створаным Наратарам, а Наратар, у сваю чаргу, сімулякрам аўтара, бо насамрэч з'яўляецца яго alter ego. Такім чынам, тыповая постмадэрнісцкая напластаванасць таксама характэрна для рамана.

У заключэнне мае сэнс адзначыць, што «Сарока на шыбеніцы» — адна з першых (ці не першая?) ластвак постмадэрнізму ў сучаснай беларускай літаратуры. У працэсе аналізу рамана стала відавочным, што беларуская літаратура цалкам падрыхтаваная да гэтай мастацкай сістэмы. Нягледзячы на вялікае спазненне гэтай з'явы ў беларускім літаратурным працэсе, яна мае ўсе шансы для хуткага і, што яшчэ важней, прадуктыўнага развіцця.

Літаратура

1. Бахарэвіч, А. Сарока на шыбеніцы / А. Бахарэвіч. — Менск: І. П. Логвінаў, 2009. — 354 с.
2. Скоропанова, И. С. Модификации постмодернизма в русской литературе / И. С. Скоропанова // Художественная литература: Проблемы исторического развития, функционирования и интерпретации текста: сб. науч. тр. / Под ред. В. И. Самусенко. — Минск: Ин-т совр. знаний, 2000. — Ч. 1. — С. 9–15.
3. Скоропанова, И. С. Русская постмодернистская литература: учеб. пособие / И. С. Скоропанова. — М.: Флинта; Наука, 1999. — 608 с.

Тетяна Урись (Київ)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПЕРІОДУ 90-Х РОКІВ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.

Кінець ХХ ст. — пачаток ХХІ ст. — це період українських літературних експериментів. Проблема співвідношення традицій і новацій в літературі не нова. У переломні періоди, коли відмирає якесь одне літературне явище і зароджується інше, відбувається одночасне існування старих, уже існуючих елементів, та становлення і розвиток нових. В означений період відбувається синхронний розвиток та взаємодія традиції, авангарду, модерну та постмодерну.

Мета статті — розкрити основні тенденції в розвитку сучасного українського літературного процесу, охарактеризувати традиції та новації українських письменників періоду 90-х років ХХ ст. — початку ХХІ ст.

Досліджуваний період є знаковим для України, оскільки саме в цей час наша держава отримала офіційну незалежність, що у свою чергу дало поштовх до розвитку багатьох суспільних процесів на її території. Що ж до літератури, то письменники відчували «смак» свободи творчості, відсутність жорсткої цензури та безліч можливостей: довільно обирати тематику творів та вільно наснажувати її власними, а не запропонованими «згори» ідеями, відповідно тексти звільнялися від політичної заангажованості, характерної для радянської літератури, і набували сучасного звучання. Микола Ткачук в одній зі своїх статей писав про докорінні зміни в характері розвитку літературного процесу, оскільки «проходило відкидання догматичних схем розвитку літератури в заідеологізованих рамках «соціалістичного реалізму» й інтенсивний пошук нових естетичних способів моделювання й відбиття дійсності» [8, с. 1]. Тож кінець ХХ ст. — початок ХХІ ст. — один із найцікавіших періодів у мистецтві та суспільному житті. Це був період, коли в літературі почали з'являтися нові теми, нові підходи до творчості, нові літературні угруповання («Бу-Ба-Бу», «ЛуГоСад», «Пропала грамота», «Нова дегенерація», «Червона Фіра» та ін.). Разом із цим письменники зіштовхнулися з деякими проблемами: економічний колапс у країні, спад книговидавництва, державні видавничі механізми вже не діяли, комерційних ще не було, тому поставала проблема з друком та популяризацією творів.

Період незалежності України призвів до тотальної переоцінки цінностей у суспільстві, і відкрив шлях до поширення нового напрямку в літературі — постмодернізму, метою якого є вразити та здивувати читача, привернути його увагу. Задля такого епатажу письменники вдаються до еклектики, синкретизму, поєднування непоєднуваного тощо.

На початку 90-х рр. ХХ ст. ідеї постмодернізму спричинили початок літературної дискусії, в якій брали участь Т. Денисова, Г. Сиваченко, С. Андрусів, М. Павлишин, О. Ільницький, І. Фізер. У другій половині 90-х рр. до цієї дискусії долучилися й молоді українські критики: І. Бондар-Терещенко, Є. Баран, С. Квіт, Т. Кравченко, Р. Семків та ін. Кожен із науковців мав власне уявлення про постмодернізм, тому єдиної думки чи конкретного визначення цього явища в ході дискусії вироблено не було. Загалом у сучасній критиці постмодернізму протиставляють традиціоналізм (традицію), що має підґрунтям національну самобутність та ідентичність нації та її літератури.

Поруч із постмодерністами працює й генерація письменників, які зберігають і творчо осмислюють літературні традиції (Ігор Павлюк, Павло Вольвач, Марія Матіос та ін.). Для їх доробку характерний творчий пошук, що виявляє себе в розширенні жанрового і стильового спектрів літератури.

Дослідники намагаються класифікувати творчість авторів українського постмодерну. Р. Харчук визначила три принципи, на основі яких науковці створюють класифікації цього літературного явища: генераційний (Леся Демська, Володимир Єшкілев, Ігор Бондар-Терещенко), географічний, або ж територіальний (Наталя Білоцерківець, Володимир Даниленко), принцип естетичної, стильової орієнтації (Тамара Гундорова, Володимир Єшкілев, Роксана Харчук).

Класифікації Р. Харчук та Т. Гундорової, на нашу думку, найбільш точно характеризують літературний процес періоду постмодерну.

Роксана Харчук свого часу здійснила спробу класифікувати сучасних авторів, поділивши їх на «західників» і «грунтівців». До перших вона зарахувала письменників, зорієнтованих на західну культурну традицію (Ю. Андрухович, Ю. Іздрик, В. Єшкілев), а до других — зорієнтованих на власну традицію (В. Медвідь, Є. Пашковський, О. Ульяненко) [9, с. 20].

Тамара Гундорова трактує цей період як літературу постмодерної епохи. Попередником літературного постмодерну в Україні вона вважає київський андеграунд 1970–1980-х рр. (Володимир Діброва, Богдан Жолдак, Лесь Подеєв'янський), а до феміністичної літератури відносить прозу Євгенії Кононенко, Софії Майданської, Галини Пагутяк, Надії Тубальцевої, Світлани Йовенко, Оксани Забужко та ін. Роксана Харчук у своєму дослідженні «Сучасна українська проза. Постмодерний період» називає неонародництво, неопозитивізм, неомодернізм та постмодернізм провідними естетичними орієнтаціями постмодерного періоду в українській літературі. Неонародництво вона пов'язує з російським народництвом і декларуванням категоричного неприйняття Заходу, до прикладу вона наводить романи Є. Гуцала «Позичений чоловік. Приватне життя феномена» та Є. Пашковського «Щоденний жезл», в яких обидва критикують Захід. Неопозитивізм Р. Харчук пов'язує із генетичним методом (при оцінці літературних явищ враховуються суспільні, історичні, географічні, психологічні, біографічні причини і специфічний український досвід — колоніальний). Авторка стверджує, що неопозитивізм ставить у центр уваги народ і його потреби, що він прямо пов'язаний з традицією і раціональним типом мислення. До них вона зараховує Володимира Дрозда, Романа Іваничука та українську химерну прозу 60–70-х рр. До українських неомодерністів вона відносить В'ячеслава Медвідя, Олеся Ульяненка, Галину Пагутяк, Оксану Забужко.

На нашу думку, сучасних українських письменників відповідно до їх стилю письма й бачення художньої творчості можна поділити на «власне постмодерністів» і «традиціоналістів». Для творчості «власне постмодерністів» характерні такі риси творчості: синкретизм стильових тенденцій, деяку опозиційність до традиції, універсальність проблематики, позачасовість і позапросторовість зображення, епатажність, зміну функцій автора та героя, культ незалежної особистості, потяг до архаїки, міфу, колективного позасвідомого, прагнення поєднати істини різних націй, культур, релігій, філософій, іронічність, пародійність, гру з читачем та з самим текстом невизначеність, амбівалентність, фрагментарність, деканонізація, іронічність, карнавалізація, театральність, видовищність, принцип гри, контамінація жанрів, співучасть, співтворчість читача, конструкціонізм, іманентність, семіотичність тексту, інтертекстуальність тощо. До цієї групи віднесемо таких письменників, як Іван Андрусяк, Юрій Андрухович, Оксана Забужко, Неда Неждана та ін.

«Традиціоналісти» ж намагаються дотримуватись традиції класичної літератури, зберігати й розвивати питомі українські образи та тематику, українську символіку, але дещо осучаснивши їх постмодерністськими елементами. До органічного дискурсу «традиціоналістів» можна віднести Ігоря Пав-

люка, Павла Вольвача, Василя Слапчука, Володимира Верховеня та ін. Тематика, проблематика, багатоманітність художніх засобів, образної системи та символіки їх творів є досить традиційними, навіть канонічними, в українській літературі. І хоча традиційність та органічність є невід'ємними ознаками їх літератури, та це не означає відмежованість їх від культур інших народів, зокрема їхні твори перекладають різними мовами. Приміром, поезію І. Павлюка перекладають російською, білоруською, польською, англійською, болгарською, японською та іншими мовами. Проте новаторським все ж залишається їх індивідуальний стиль письма, відповідно до якого ми подекуди можемо натрапити на ненормативну лексику, іронічність у висловах, фрагментарність думок-ідей чи навіть уривчастість зображень, кінематографізм тощо.

Отже, попри декларацію безсистемності постмодерного періоду в українській літературі все ж можна виділити два постмодерні дискурси, які співіснують разом і до сьогодні — органічний, що підтримує і продовжує традицію кращих взірців класики української літератури, та власне постмодерністський, письменники якого орієнтуються на західну культурну традицію та вводять до української літератури новації: фрагментарність, карнавалізацію, принцип гри, театральність, контамінацію жанрів, еkleктизм, деканонізацію, видовищність, епатаж, конструкціонізм тощо.

Література

1. Андрухович, Ю. Постмодернізм — не напрям, не течія, не мода / Ю. Андрухович // Слово і час. — 1999. — № 3 — С. 66.
2. Баран, Є. Літературна ситуація 1999-го: час езуїтів / Є. Баран // Слово і час — 1999. — № 3. — С. 58–60.
3. Бондар-Терещенко, І. Апорія постмодерну / І. Бондар-Терещенко // Слово і час — 1999. — №3. — С. 57–58.
4. Гундорова, Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн / Т. Гундорова — К.: Критика, 2005. — 263 с.
5. Демська-Будзуляк, Л. Справжнє обличчя літературного покоління дев'яностих — спроба ідентифікації / Л. Демська-Будзуляк // Курер Кривбасу. — 2002. — Квітень — С. 156–162.
6. Квіт, С. Література і свобода на межі тисячоліть / С. Квіт // Визвольний шлях — 2006. — № 6. — С. 85–89.
7. Скачко, Г. Український гербарій дев'яностих / Г. Скачко // Слово і час. — 1998. — № 8. — С. 54–56.
8. Ткачук, М. Літературний процес 90-х років ХХ століття / М. Ткачук // Українська мова та література — 2000. — № 22. — С. 1–6.
9. Харчук, Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період / Р. Б. Харчук. — Київ: Академія, 2008. — 248 с.

Катерина Зайцева (Київ)

СУЧАСНА БІЛОРУСЬКА ПРОЗА ДЛЯ ПІДЛІТКІВ: КОНСТРУЮВАННЯ НАРАТИВНОЇ МОДЕЛІ

На відміну від зарубіжного літературознавства, в якому дитяча література відзначена сталим інтересом, в українському — її вивчення саме набирає обертів. Характер наукових студій, присвячених проблемам літератури для дітей та